

„Sakramentalność powtórnych małżeństw w Kościele katolickim i Kościele prawosławnym”

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Problem naukowy niniejszej pracy sformułowano w następującym pytaniu: Czy doktryna teologiczna i kanonistyczna Kościoła katolickiego i Kościoła prawosławnego uznają sakramentalności powtórnych małżeństw? Odpowiadając na to pytanie, postawiono tezę, iż istnieją zasadnicze różnice w doktrynie teologicznej i kanonistycznej między Kościołem katolickim i Kościołem prawosławnym w pojmowaniu sakramentalności powtórnych małżeństw. Temat rozprawy doktorskiej jest istotny w kontekście powszechnego niemalże przekonania, że Kościół katolicki i Kościół prawosławny jednakowo uznają nierozzerwalność sakramentalnego małżeństwa oraz w kontekście współczesnych propozycji potraktowania prawosławnej praktyki *oikonomia* dopuszczającej rozwiedzionych remariażystów do Komunii św. jako alternatywy dla doktryny katolickiej. Praca doktorska ma strukturę paraboliczną. Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzący, kulminacja dysertacji w postaci rozwiązania problemu naukowego następuje w rozdziałach drugim i trzecim, natomiast rozdział czwarty ma charakter podsumowujący, kanoniczno-pastoralny. Każdy rozdział rozpoczyna się wstępem i posiada podsumowanie prezentujące wnioski cząstkowe. W zakończeniu pracy znajduje się konkluzja generalna.

Pierwszy rozdział podejmuje kwestię sakramentalności małżeństwa w doktrynie teologiczno – kanonistycznej obu Kościołów. Jest on nieodzownym fundamentem pracy, gdyż ukazuje istotny aspekt, przez który będzie w dysertacji zaprezentowana i wyjaśniona instytucja powtórnego małżeństwa. Według koncepcji katolickiej opartej na zasadzie tożsamości między kontraktem a sakramentem, sakramentalność jest istotnym wymiarem małżeństwa między ochrzczonejmi. Według koncepcji prawosławnej wychodzącej od dwuaktowego obrzędu sakramentu małżeństwa, który implikuje dwa etapy kształtowania się małżeństwa między ochrzczonejmi, sakramentalność jest istotnym elementem pierwszego idealnego małżeństwa, nierozdzielny od kontraktu. Drugi rozdział przedstawia rozumienie instytucji powtórnych małżeństw w doktrynie obu Kościołów na tle ewangelicznego ideału monogamii, w zestawieniu z istotnymi przymiotami małżeńskimi jedności i nierozzerwalności. Trzeci rozdział ukazuje władzę obu Kościołów w relacji do uprawnienia wiernych do zawarcia powtórnego małżeństwa i stanowi ostateczne wyjaśnienie kwestii waloru sakramentalnego powtórnych małżeństw w doktrynach obu Kościołów oraz ich statusu kanonicznego. Czwarty rozdział analizuje niesakramentalne powtórne małżeństwa i nowe związki w relacji do Eucharystii – pierwotnej pieczęci sakramentalnej małżeństwa,

w szerszym kontekście komunii kościelnej. Podejmuje również kwestię praktyczną i niezmiernie aktualną, czyli porównanie stanowiska obu Kościołów wobec kwestii uprawnienia do Komunii św. repententów małżeńskich – osób, które zdradziły ideał monogamii, w szerszym kontekście procesu pokutnego oraz powrotu do pełnej komunii kościelnej i łączności eucharystycznej.

Kościół prawosławny przyjmując dychotomiczną koncepcję małżeństwa sakramentalnego wychodzącą od dwuaktowego obrzędu sakramentu małżeństwa, nie uznaje tożsamości między kontraktem a właściwym sakramentem, lecz traktuje je jako dwa istotne elementy. Konsekwencją tego jest uznanie możliwości zniszczenia grzechem materii sakramentu - miłości, odrzucenia łaski, następnie rozwiązania kontraktu rozwodem i zezwolenie świeckim na powtórne małżeństwa (do trzeciego włącznie). Kościół prawosławny nie uznaje sakramentalności powtórnych małżeństw wdowców i rozwodników, traktując je jednakowo jako zdradę ideału wiecznej monogamii. Nadaje im tylko pewien stopień kościelności i w ten sposób chroni zasadę absolutnej niepowtarzalności pierwszego małżeństwa sakramentalnego. Dopuszczenie zgodnie z zasadą *oikonomia* do zawarcia kanonicznych niesakramentalnych powtórnych małżeństw oraz dopuszczenie do Komunii św. samych remariażystów, zarówno wdowców, jak i rozwiedzionych, jest wyborem „mniejszego zła” w celu uniknięcia cudzołóstwa i zachowania komunii kościelnej przez wiernych prawosławnych. Doktryna i praktyka duszpasterska prawosławna jest na tyle odmienna od katolickiej, że nie można jej zastosować jako alternatywnego rozwiązania w Kościele katolickim bez poważnego naruszenia zasady absolutnej nierozzerwalności sakramentalnego węzła małżeńskiego i jednocześnie niebezpieczeństwa chaosu doktrynalnego wśród wiernych.

Kościół katolicki przyjmując monolityczną koncepcję małżeństwa sakramentalnego opartą na zasadzie tożsamości między kontraktem a sakramentem, uznaje sakramentalność każdego ważnie zawartego małżeństwa między ochrzczoneymi, a zatem każdego powtórnego małżeństwa. Kościół katolicki uznaje sakramentalność powtórnych małżeństw wdowców, ale nie przewiduje małżeństwa kanonicznego dla rozwiedzionych cywilnie, ponieważ między ochrzczoneymi nie może istnieć małżeństwo, które nie byłoby jednocześnie sakramentem. Dopuszczenie do Komunii św. rozwiedzionych cywilnie, którzy zawarli nowe związki, ale nie pozostają poza komunią kościelną, jest możliwe na drodze zwyczajnej przez zerwanie związku i sakrament pokuty i pojednania oraz na drodze nadzwyczajnej przez deklarację repententów o życiu w pełnej wstrzeźliwości. W Kościele katolickim to nie fakt niekanoniczności nowego związku cywilnego zawartego przez osoby rozwiedzione jest przeszkodą do sakramentów, ale fakt pozostawania w grzechu, choćby to nawet było „mniejsze zło” niż zwykły konkubinat. Kościół katolicki w sytuacji ważnego, lecz nieudanego

małżeństwa, które faktycznie się rozpadło, nie zamyka definitywnie drogi dostępu do Eucharystii rozwiedzionym, którzy zawarli nowe związki. Oni sami uzurpując sobie prawo do bycia *una caro* z nowym partnerem, zrywając przez grzech komunię z Chrystusem, ograniczyli sobie dostęp do komunii sakramentalnej. Kościół katolicki nie wyłączając ich ze wspólnoty, towarzyszy im w czasie ich przedłużającego się postu eucharystycznego i przebywania w stanie niepełnej komunii kościelnej fundamentalnej. Kościół katolicki cierpliwie czeka na ich nawrócenie, faktyczny żal za grzech i rzeczywistą realizację postanowienia poprawy, czyli decyzję o całkowitej wstrzeźliwości w nowym związku. Rozwiązanie wprowadzone przez *Familiaris consortio* i podtrzymane w Magisterium przez *Amoris laetitia*, w praktyce realizują zasadę *oikonomia* w porządku katolickim, bo przecież dopuszcza w nadzwyczajnej formie do Eucharystii – Sakramentu Sakramentów, osoby rozwiedzione żyjące w nowych związkach. To rozwiązanie zaproponowane przez Magisterium Kościoła katolickiego idzie o krok dalej niż praktyka prawosławna, ponieważ nie wymaga zewnętrznego uzyskania kanoniczności dla nowego związku, lecz odwołują się wprost do biblijnej *metanoia*. W Kościele katolickim nie istnieje, tak charakterystyczne dla Kościoła prawosławnego, napięcie pomiędzy starożytną doktryną a współczesnym duszpasterstwem, które domagałoby się neutralizowania użyciem zasady *oikonomia*. Współczesne katolickie duszpasterstwo, wierne prawdzie Objawienia, podąża za niezmiennym Magisterium wciąż odczytującym znaki czasu, w asyście pogłębiającej się i wyrażającej zaktualizowanym językiem doktryny teologicznej i kanonistycznej oraz konsekwentnej dyscypliny kościelnej, której ostatecznym uzasadnieniem jest *salus animarum*.